HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

קמ"ל כדשני ליה ואיבעית אימא כשם שמביא קרבן על שקר כך מביא קרבן על שוא ור"ע היא דמחייב לשעבר כלהבא מיתיבי אי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם שבועת שקר נשבע להחליף אימא נשבע ומחליף כי אתא רבין א"ר ירמיה א"ר אבהו א"ר יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר ואזהרתיה [1]מלא תשבעו בשמי לשקר אוכל ולא אוכל עובר [2]בלא יחל דברו [א]ואי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר רב פפא הא דרבי אבהו [ב]לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר [ג]דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב יצחק א"ר יוחנן ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי [ג][ב]כל לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו [ג]ושאין בו מעשה אין לוקין עליו [ד]חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם נשבע מנלן א"ר יוחנן משום [ד]רשב"י אמר קרא [3]לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ב"ד של מעלה אין מנקין אותו אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו [ה]א"ל רב פפא לאביי דלמא הכי קאמר רחמנא לא ינקה כלל אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרת השתא דכתיב כי לא ינקה ה' ה' הוא דאינו מנקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו אשכחן שבועת שוא שבועת שקר מנלן ר' יוחנן דידיה אמר לשוא לשוא שתי פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר והוי בה ר' אבהו האי שבועת שקר ה"ד אילימא שבועה שלא אוכל ואכל לאו שיש בו מעשה הוא ואלא דאמר שבועה שאוכל ולא אכל האי מי לוקה והא [ו]איתמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר אינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ור"ל אמר אינו לוקה משום דהוה התראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה [ז]וא"ר אבהו [ה]תהא באכלתי ולא אכלתי ומאי שנא [ח]אמר רבא בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומה לשוא מה שוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר איתיביה רבי ירמיה לרבי אבהו [ט]שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד זו היא למעוטי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן זו היא דעל שגגתה קרבן עולה ויורד אבל אכלתי ולא אכלתי לא ור' ישמעאל היא [י]דאמר אינו חייב אלא על העתיד לבא אבל מילקא לקי

אימא

קמ"ל כדמשני ליה. לקמן: **ואיבעית אימא.** הא דקתני שוא ושקר אחת הן לומר לך כשם שמביא קרבן על שבועת שקר כך מביא קרבן על שוא דאכלתי ולא אכלתי ור"ע היא דמחייב במתניתין [יט:] לשעבר כלהבא: **נשבע להחליף.** לשנות את האמת בשבועתו היינו לשעבר כגון אכלתי ולא אכל לא אכלתי ואכל: **אימא נשבע ומחליף.** נשבע לעשות ואחר כך החליף את דברו ולא עשה או שלא לעשות ועשה: **ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר.** והכי משמע בשעת שבועה לא תהא שקר דהיינו לשעבר: לא יחל להבא הוא דאילו לשעבר כבר החל משנשבע: **לשנות את הידוע.** על האיש שהוא אשה: **והא דרבי אבהו.** הא דא"ר ירמיה לעיל א"ר אבהו דאמר משמיה דר' יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר לאו בפירוש אמר ר' אבהו בהאי לישנא אלא מכללא איתמר דשמעיה ר' ירמיה לר' אבהו בחדא מילתא דאיירי בה ר' יוחנן בשבועת שקר ואוקמה רבי אבהו באכלתי ולא אכלתי מההוא כללא א"ר ירמיה משום ר' אבהו א"ר יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר: **ומאי כללא דאמר רב אידי כו'.** ומסקנא סיפא דשמעתא וא"ר אבהו תהא באכלתי ולא אכלתי: **חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם.** המיוחד. והא מילתא עיקרה בפ"ק דתמורה והתם מפורש טעמא דמימר ומקלל והכא נשבע לחודיה מפרש משום גררא דמכללא איתמר דר' אבהו: **אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרינן:** **והוי בה** גרסינן: **ה"ד.** דאיצטריך למילף מלשוא לשוא: **התראת ספק.** ספק אם יעבור על התראה אם לאו שיכול לומר עדיין יש שהות ביום ואין המתרה יכול לכוין שיעבור היום בתוך כדי דבור של התראה: **וא"ר אבהו תהא.** הך שבועת שקר דא"ר יוחנן דאיתרבאי מלשוא לשוא באכלתי ולא אכלתי: **ומאי שנא.** הך מאוכל ולא אכל הא בכולהו לאו שאין בו מעשה נינהו: **בפירוש ריבתה תורה כו'.** מדאפקיה בלשון שוא: **מה שוא לשעבר.** נשבע לשנות את הידוע לאדם אף שקר דלשעבר איתרבאי למלקות ולא לשקר דלהבא ומההוא כללא א"ר ירמיה משום ר' אבהו אכלתי ולא אכלתי שקר: **שבועה שלא אוכלנה.** לקמן מפרש בפירקין [י] למה לי למינקט תלת שבועות: **אינו חייב אלא אחת.** דאין שבועה חלה על שבועה דכיון דנשבע שבועה ראשונה הוה לה שבועה שניה לקיים את המצוה ותנן במתניתין [ל] דפטור: **לא למעוטי מקרבן.** וזו היא אשגגתה קאי: **זו היא דעל שגגתה קרבן.** אבל שבועה לשעבר ליתא בקרבן ור' ישמעאל היא דאמר במתני' [כה.] אינו חייב אלא על העתיד:

אימא

קמ"ל כדשני ליה. וא"ת א"כ בלא דיבור אחד נאמרו דרשינן ליה מה' לא ינקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו וי"ל דהשתא הדר ביה ממאי דאמר בדיבור אחד נאמרו ומיהו בירושלמי ובסיפרי מוכח בהדיא דבדיבור אחד נאמרו דקאמר התם שוא ושקר בדיבור אחד נאמרו וכן מחלליה מות יומת וביום השבת כו' ולישנא דבסמוך דאכלתי ולא אכלתי שקר ויליף מלשוא לשוא ב' פעמים איצטריך שפיר הא דבלאו אחד נאמר משום דאיכא למיפרך אדרשא דלשוא כדפריך לקמן ומאי שנא פירוש אפי' אוכל ולא אוכל נמי ומשני בפירוש ריבתה תורה כו' והיינו דבלאו אחד נאמרו כדפרישית בפ"ק (דף ג: ד"ה בפירוש) ואיצטריך נמי דרשא דלשוא לשוא משום דלא נאמרו בדיבור אחד לענין שבועה אלא לענין עדות דבדברות הראשונות כתיב לא תענה ברעך עד שקר ובדברות האחרונות עד שוא אבל השתא דכתיב לשוא לשוא ילפינן שפיר ממאי דבדיבור אחד נאמרו לענין עדות דלא מרבינן אלא אכלתי ולא אכלתי: **חוץ מנשבע ומימר כו'.** תימה והא ר' יוחנן אית ליה בהשוכר את הפועלים (ב"מ צ: ושם) גבי חסמה בקול והנהיגה בקול עקימת פיו הוי מעשה וי"ל דשאני התם דבדיבור עושה מעשה שהבהמה נמנעת מלאכול והוי כמו מימר דא"ל רבי יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבור קעביד מעשה בריש תמורה (דף ג:) וא"ת והא בפ' ד' מיתות (סנהדרין סה: ושם) גבי הא דמשני לר' יוחנן דעקימת שפתיו דמגדף לא הוי מעשה משום דישנו בקול ופריך עליה מחסמה בקול והנהיגה בקול דאמר ר' יוחנן דעקימת שפתיו הוי מעשה ומאי קושיא התם משום דבדיבור קעביד מעשה וי"ל דהתם משום עדים זוממין פריך דלא חשיב להו מעשה אע"ג דמתחייב הנידון על ידם ושם מפורש יותר: **חוץ מנשבע ומימר וכו'.** וא"ת וליחשוב נמי עדים זוממים ומוציא ש"ר ואע"ג דעדים זוממים קרינהו רחמנא מעשה בריש ב"ק (דף ה.) ומוציא שם רע נמי קאמר רבי יהודה גופיה בכתובות בפרק נערה (דף מו.) דאינו חייב עד שישכור עדים מ"מ חשיבי אין בהן מעשה דהא בפ"ק דמכות (דף ד: ושם) יליף מיניה ר' יהודה בעלמא דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו וי"ל כיון דכתיב בהו מלקות בהדיא לא חש למיתנינהו א"נ אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ [מ] והא לא תקשי דהכא קאמר רבי יהודה דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו והתם קאמר לוקין דהכא משמיה דרבי יוסי קאמר לה: **אמר קרא כי לא ינקה כו'.** וא"ת אמאי לא נפקא לן בריש אלו הן הלוקין (מכות יג:) דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מדאיצטריך קרא בנשבע ובמקלל חבירו בשם כדאמר בריש תמורה (דף ג:) ויש לומר דדלמא לא הוה דרשינן להכי הני קראי:

ומה

מסורת הש"ס

א) [ברכות ט. וש"נ], ב) מכות טז. תמורה ג., ג) [תוספ' למכות פ"ד], ד) [עי' בתמורה], ה) [לעיל כ:], ו) לעיל ג: מכות טו: תמורה ג: [פסחים סג:], ז) [בכ"מ אי' אלא א"ר אבהו], ח) [לעיל ג:], ט) לעיל ג: לקמן כז: [תמורה ג:], י) [לעיל ג. לקמן כה.] תמורה ג:, כ) [דף כז:], ל) [לקמן כז.], מ) [במכות טז. אמר הש"ס קשיא דר' יהודה אדר"י ומשני לא קשיא הא דידיה הא דרביה וצ"ע],

* * *

תורה אור השלם

1. וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יב
2. אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַייָ אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה: ויקרא ל ג
3. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: שמות כ ו

* * *

מוסף רש"י

בשם. בשמו של הקב"ה (תמורה ג.). **נשבע מנלן.** דלוקה (שם). **אין מנקין אותו.** דכתיב כי לא ינקה ה' (שם ג:) ה' הוא דלא ינקה אבל ב"ד כו' (לעיל ג:). **אשכחן שבועת שוא.** דכתיב אשר ישא את שמו לשוא, והיינו שבועת שוא כגון נשבע לשנות את הידוע לאדם (שם) כגון על האיש שהוא אשה ועל האבן שהוא זהב, דשוא משמע דבר שאינו של כלום כמו (ישעיה ה) מושכי העון בחבלי השוא (לעיל ג:). **שבועת שקר.** שבועה שאינו ניכר אם אמת אם לאו (לעיל ג:) מפרש לקמן היכי דמי, **מנלן.** דלקי עלה (תמורה ג:). **לאו שיש בו מעשה הוא.** ודין הוא דלילקי שהרי אכל ועשה מעשה (שם). **שאוכל ולא אכל.** דלאו היינו מעשה (שם). **האי מי לוקה.** בתמיה (שם). **דאמרי תרוייהו אינו לוקה.** פטור ממלקות דלא תשא (פסחים סג:) ומיהו טעמיה דמר לאו כי טעמיה דמר (מכות טו: ובעי"ז לעיל ג:). אוכל ולא אכל, עבר על שבועתו כשהוא יושב ובטל ואין כאן מעשה, והתראת ספק נמי הויא שהרי תלה זמן לשבועתו כל היום (מכות טו:). **משום דהוה לאו שאין בו מעשה.** אבל משום התראת ספק לא הוה מפטר, דהתראת ספק שמה התראה (שם טז.). **דהוה התראת ספק.** וכי מתריה ביה אכלהו היום פן תעבור על השבועה, שמא יעבור שמא לא יעבור על התראתו, דעדיין יש שהות ביום (פסחים סג:) דאי אתרו ביה הזהר בכך שתאכל הככר שנשבעת עליו יכול לומר אין לי בית מיחוש בהתראה זו, דאכתי יש לי שהות, וכן כל היום כולו, ואפילו כי עבר היום יכול לומר שכוח הייתי ולא נזכרתי לא בשבועה ולא בהתראה ואינו לוקה (תמורה ג:). **תהא באכלתי ולא אכלתי.** כלומר תהא שבועת שקר בנשבע שלא אכל ואכל, או שאכל ולא אכל, דהכא ליכא שום מעשה, דהא לשעבר נשבע (שם). **ומאי שנא.** כלומר מאי איריא דקא ממעט אוכל ולא אוכל ממלקות, טפי מאכלתי ולא אכלתי, הא בתרווייהו ליכא שום מעשה (שם). **שבועת שקר דומה לשוא.** כדמפקא לעיל לשוא לשוא שתי פעמים (שם) הך שבועת שקר דקא מרבינן מרבויא דלשוא לשוא לא רבתה תורה אלא לשקר דלשעבר, כגון אכלתי או לא אכלתי, שמשעה שנשבע יצתה שבועה מפיו לשקר, דומיא דשבועת שוא, דלהכי אפקה בלשון שוא למימרא דבלשעבר קמיירי (לעיל ג:). **מה שוא לשעבר.** נשבע לשנות את הידוע עבר את שבועה משיצתה מפיו (שם) או: דכי נשבע על עמוד של אבן שהוא של כסף היינו לשעבר, דלשעבר קודם שנשבע הויא אבן כמו שהיא עכשיו, **אף שקר נמי לשעבר.** דהיינו אכלתי ולא אכלתי, לאפוקי אוכל ולא אוכל שהוא להבא (תמורה ג:). **שבועה שלא אוכל ככר זו כו'.** דהא נשבע תלת זימני שלא יאכל אותו ככר, **אינו חייב אלא אחת.** דאין שבועה חלה על שבועה (שם ולקמן כז:) דמאחר שנשבע עליו שבועה ראשונה נאסרת עליו, וכי הדר אישתבע ה"ל נשבע לקיים את המצוה ותנן לקמן (כז.) נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור משבועת קרבן (לעיל ד. וצ"ל מקרבן שבועה). **זו היא שבועת בטוי.** דקאמר קרא לבטא בשפתים להרע או להטיב וגו', וזו היא שבועת בטוי שמוציא בשפתיו שלא יאכל אותו ככר, אבל לא גזיל מידי לחבריה, אבל שבועת העדות ושבועת הפקדון מביא על הזדון כשגגה אשם (תמורה ג:). **למעוטי מאי.** דאין חייבין על זדונו מכות, **לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי.** דאע"ג דהויא שבועת בטוי דלא לקי, משום דלהרע או להטיב כתיב, דמשמע להבא, פרט לשעבר כגון אכלתי ולא אכלתי, ואכתי שבועת שקר היכי דמי (שם). **אבל אכלתי ולא אכלתי לא.** לא מייתי קרבן, משום דלהרע או להטיב גבי קרבן קאי, אבל מ"מ חייב עליה מלקות, דומיא דשבועת שוא (שם). **אלא על העתיד לבא.** דייק להרע או להטיב לקמן בפ"ג (לעיל ג.).

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ד סמג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף ד:

טו ב מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל' א סמג לאוין רמא [וברב אלפס סוף פרק ד' דמכילתין דף שג.]:

טז ג ד מיי' שם הל' ב [ופ"א מהל' תמורה הלכה א]:

יז ה מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה כא:

* * *

רבינו חננאל

איבעית אימא שוא ושקר אחד הוא כשם שמביא קרבן על שקר שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו לה' כך מביא על שוא. ור' עקיבא הוא דמחייב קרבן לשעבר כלהבא: ומותבינן עליה וכי שקר להבא הוא והתניא בשבועת שוא לשנות ובשבועת שקר נשבע להחליף מכלל דתרווייהו לשעבר. ופריק אימא נשבע ומחליף להבא. ור' אבהו משמיה דר' יוחנן אמר אכלתי ולא אכלתי שקר. ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר: אוכל ולא אוכל עובר בבל יחל דברו. ואיזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם. והא דאמר ר' אבהו לאו בפירוש שמיעא ליה מיניה דר' יוחנן אלא מכללא שמיע ליה הכי דשמע לר' יוחנן דאמר כל לאו שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מן הנשבע והמימר והמקלל את חבירו בשם שאע"פ שאין בהן מעשה לוקין עליהן. ומפורש בתחלת מסכת תמורה כי המימר דבורו עושה מעשה הוא. דהא הקדישו ונאסר לכל: מקלל את חבירו בשם שנאמר אם לא תשמור לעשות וגו' עד ליראה את השם הנכבד והנורא והפלא ה'. והפלא זו מכות כלומר לא נתיירא אלא קילל חבירו והזכיר השם הנכבד והנורא ילקה: שבועה מנא לן דלקי. אמר ר' יוחנן מלא ינקה דברים פשוטין הן: ודייק ר' יוחנן מדכתיב תרי זמני לשוא בהאי קרא דלא תשא אחד לשבועת שוא ואחד לשבועת שקר דלקי וקשיא ליה לר' אבהו האי שבועת שקר דלית ביה מעשה ולקי דמרבי ליה לר' יוחנן מהאי קרא. היכי דמי אי נימא דנשבע שלא יאכל ואכל הרי עשה מעשה אלא בשנשבע שיאכל ולא אכל האי בין ר' יוחנן ובין ריש לקיש לא לקי: אלא אמר ר' אבהו לא משכחת לה אלא בנשבע שאכלתי ולא אכל או בנשבע שלא אכלתי ואכל דלקי. הנה מהאי כללא שמיעא ליה לר' אבהו: ואקשינן עליה מכדי האי לית ביה מעשה והאי לית ביה מעשה ומאי שנא באוכל ולא אכל פטור לר' יוחנן. ובאכלתי ולא אכלתי מחייב ליה מלקות. ופריק רבא בפירוש רבתה תורה שבועת שקר דומיא דשבועת שוא דבלוחות הראשונים כתיב לא תענה ברעך עד שקר. ובלוחות האחרונים כתיב עד שוא. ללמדך דשוא ושקר אחד הוא. מה שוא לשעבר הוא אף שקר נמי לשעבר הוא: איני דאכלתי ולא אכלתי חייב מלקות והתנן בפרקין שבועה שלא אוכל ככר זו. שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכל ואכלה אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה כו'. מאי לאו זו היא דלקי ולמעוטי אכלתי ולא אכלתי ממלקות. ופרקינן